

Erzurum'da Tiyatro

Prof. Dr. Dilaver DÜZGÜN

Giriş

İnsanoğlunun ortaya koyduğu en eski sanat dallarından biri olan tiyatronun kökeniyle ilgili farklı görüşler vardır. Kendinden başka bir kişiyi veya nesneyi canlandırma esprisine dayanan bu sanat, yaşanan hayattan sunduğu canlı kesitlerle izleyenler üzerinde derin etkiler bırakmış, böylece her dönemde ciddi bir seyirci kitlesine sahip olmuştur.

Bizde tiyatronun ilk örneklerini kukla ve köy seyirlik oyunları oluşturur. İnanç boyutu da olan kuklanın Orta Asya'daki Türk toplulukları arasında etkili bir gösteri aracı olduğu biliniyor. Köy seyirlik oyunları da çoğunlukla mevsimlere ve tabiattaki değişmelere bağlı olarak ortaya çıkan tarımsal bolluk törenlerine dayanır.

Bunlardan başka karagöz, ortaoyunu ve meddahlık da asırlarca Türk toplumunun tiyatro ihtiyacını karşılamıştır. 1870'lerden sonra dönemin şartlarının doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan tuluat tiyatrosu da ortaoyunu ile batılı anlamdaki modern tiyatronun bir karışımı gibidir.

Türk toplumunun batı tiyatrosu ile karşılaşması XIX. yüzyılın ortalarına rastlar. Tanzimat'ın ilanıyla birlikte batıya açılma hareketinin resmi bir nitelik kazanması, batılı sanatlarla daha geniş bir biçimde temasımıza imkân verdi. Önce yabancı tiyatro topluluklarının İstanbul'daki gösterimleri İstanbul halkını bu sanat dalı ile yüz yüze getirdi. Sonra bizde de bu tarzda oyunlar yazıldı, oyuncular yetişti ve sahne teknikleri geliştirildi.

Erzurum'daki tiyatro etkinliklerini de Geleneksel Tiyatro ve Modern Tiyatro şeklinde iki başlık halinde incelemek mümkündür:

Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiler, XVII. yüzyılın Erzurum'unda karagöz sanatçılarının ve meddahların bulunduğunu gösteriyor. Sonraki dönemlerde ortaya çıkan canlandırmaya dayalı oyunlar hakkında kaynaklarımız yeterli bilgi vermemektedir. Ancak, köy seyirlik oyunlarının günümüze kadar kesintisiz devam ettiği bilinmektedir.

I. Köy Seyirlik Oyunları

A. Köy Seyirlik Oyunlarının İcra Zemini

Türkiyenin bütün bölgelerinde olduğu şekliyle Erzurum köylerinde de yaz ayları halkın tarım ve hayvancılıkla yoğun bir biçimde uğraştığı aylardır. Bu mevsimde herkes işinin başındadır. Makineleşmeye rağmen insan gücü yine ilk planda yer alır. Bütün aile fertlerinin belli bir işle uğraştığı bu dönemde, çok zaruri nedenler (imece, asker uğurlama, ticari faaliyet vs.) olmadıkça köylünün bir araya gelmesi ve eğlence tertiplenmesi mümkün değildir. Bu sebeple köylü, çoğunlukla kış aylarında bir araya gelir, eğlenceler de kışın gerçekleşir. Toplu köy eğlencelerinin ve seyirlik oyunların sergilendiği ortamlar şunlardır:

1. Düğünler

Düğün, giriş merasimlerinden biri olan evlenme törenlerinin son halkasını teşkil eder. Aile kurmaya karar veren erkekle kadının bir araya gelmeleri sırasında her iki tarafın yakınlarıyla birlikte yapılan toplu eğlence ve törenler *düğün* adını alır. Burada temel öge, evlenecek kızın kendi evinden alınarak kuralları daha önceden belirlenmiş bir törenle oğlan evine getirilmesidir. Düğün sırasında çeşitli eğlenceler tertiplenir; müzikli, danslı oyunlar oynanır, seyirlik oyunlar sergilenir, şakalaşma ve sohbetler düğüne renk katar. Erzurum il merkezinde ve ilçelerinde yapılan düğünlerde seyirlik oyunlar ortaya konulmakla birlikte bu oyunların sıklıkla ve orijinalliği ile sergilendiği yerleşim birimleri köylerdir. Bu bakımdan dikkatlerimizi köy düğünleri üzerinde yoğunlaştıracağız. Düğünlerin sonuncu gününde üç ayrı yerde eğlence ve toplantı düzenlenir. Bu toplantılarda *kız evi*, *oğlan evi* biçiminde iki ayrı mekân ve konum itibarıyla birbirinden farklı iki taraf bulunur. Bu eğlence ve toplantıları şu ana başlıklar altında inceleyebiliriz:

a. Kına Gecesi: Düğün öncesi akşam kızın ve oğlanın yakınlarından oluşan bayanlar topluluğu kız evinde toplanırlar. Gelinin eline kına yakmaktan adını alan bu gecede çeşitli oyunlar oynanır, maniler söylenir, müzikli-danslı oyunların yanı sıra seyirlik oyunlar da sergilenir. Erkeklerin hiçbir surette katılmadığı kına gecesinde özellikle oğlan tarafından gelen misafirlerle şakalaşılır, sürprizli oyunlar yapılır ve misafirlere bahşiş alınır. Kız tarafından birinin erkek elbisesi giyinerek misafirlere her hangi birini kaçırmaması ve bahşiş alması, kına gecelerinde en çok karşılaşılan oyunlardan biridir. Gecenin ilerleyen saatlerinde eline kına yakılan gelinin ağlatılması ile bu eğlenceler son bulur.

b. Kısır Gecesi: Kadınların ve genç kızların kına gecesi yaptığı esnada güveyinin arkadaşları bir araya gelerek eğlenirler. Özellikle kaba el-kol hareketleriyle yapılan şakalaşmaların, sürprizli oyunların sıkça görüldüğü kısır gecesinde oynanan seyirlik oyunlar

ve esprilerde erotik unsurlar önemli bir yer işgal eder. Bu özelliğinden dolayı küçük çocuklar ve yaşlılar geceye kabul edilmez. Güveyinin akranları davet edilir.

c. Dünürçülerle Birlikte Yapılan Eğlenceler: Gerek köy içinde, gerekse köyler arası düğünlerde oğlan tarafından gelen erkek dünürçüler, kızın yakınlarının evlerinde konuk edilir. Burada da yeme-içme, sohbet ve şakalaşmanın yanı sıra çeşitli oyunlar sergilenir, dünürçülerden bahşiş alınır. Doktor, Berber, ve benzeri oyunlarda dünürçüler de rol alır ve bizzat oyuna katılırlar, onlar da yeteneklerini sergilerler. Ulaşım imkânlarının sınırlı olduğu, özellikle atlarla yolculuk yapıldığı dönemlerde dünürçüler gittikleri köyde üç-dört gün kalırlardı. Son yıllarda ise bu süre kısalmıştır. Dünürçüler en fazla bir gün misafir kalırlar. Hatta düğün sabahı gelin almaya gitmekten ibaret kalan iki-üç saatlik misafirlikler de görülüyor. Sürenen kısalması ile birlikte oyunlar da azalmıştır.

2. Yılbaşı Eğlenceleri

Eski yılın bitip yeni yılın gireceği günlerde köyde bir hareketlilik yaşanır. Gençler birkaç gün öncesinden toplanarak ön hazırlıklarını yaparlar. Bu geceye has bir oyun olan Deve oyununun aksesuar, kostüm ve makyaj malzemeleri hazırlanır, iş bölümü yapılır. Yılbaşı akşamında deve oyunu sergilenir. Ayrıca birkaç aile veya arkadaş grubu toplanarak sohbet eder, eğlenirler.

3. Sıra Geceleri

Kış gecelerinde köylülerin vaz geçilmez geleneklerinden biri de sıra geceleridir. Kahvehanelerin bulunmadığı dönemlerde oturma odaları daha büyük bir toplumsal işleve sahipti. Ulaşım imkanlarının yetersizliği, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarının bulunmayışı, insanların bir araya gelerek sohbet etmelerini, eğlenmelerini zorunlu hale getiriyordu. Kalabalık köylerde genellikle üç ayrı oturma odası olurdu. Yaşlılar, orta yaşlılar ve gençler ayrı odalarda toplanırlardı. Gençlerin oturdukları odada eğlenceler ağırlıklı olurdu. Diğerlerinde ise Kuran-ı Kerim hatmi yapılırdı. Kendine has makamıyla Siyer-i Nebi ve Hz. Ali cenkleri okunur, Ferhad ile Şirin, Kerem ile Aslı, Köroğlu gibi hikayeler anlatılırdı.

Kış oturmaları için köy odaları kullanılabildiği gibi, köyden herhangi birinin odası da bu amaca hizmet edebilirdi. Uygulama, bazı köylerde bugün de devam etmektedir. Buna *oda açma* denilir. Komşulardan biri, evinin bitişiğindeki müstakil odasını köyün hizmetine açar. İsteyenler akşamları burada toplanarak sohbet ederler.

Kış oturmalarının diğer bir şekli de “sıra oturması”dır. Aralarında anlaşabilen kişiler bir araya gelirler, sırayla her birinin evinde uygun bir odayı beş-altı gün süreyle oturma için kullanırlar. Sonra diğer komşuya sıra gelir. Bu tür oturma odalarında şahıs sayısı sınırlı tutulur, sekiz-on kişiden fazla olmaz. Sohbetler sırasında limonlu çay içilir, *kavurğa* denilen mahalli kuru yemiş bulundurulur; ceviz, dut, pestil gibi kışlık yiyecekler de yenilir.

Günümüzde giderek önemini yitiren ve yok denecek kadar az sayıda bulunan bir müessese de “köy konağı”dır. Köy konakları, ekonomik durumu iyi olan kişiler tarafından açılırdı. Köye dışarıdan gelen misafirler burada ağırlanır, akşamları komşuların da katılımıyla sohbetler yapılırdı. Köy konaklarının yiyecek, içecek vb. giderleri ev sahibi tarafından karşılanırdı. Bu konuda bir araştırma yapan Lütfi Sezen , konakların bir başka işlevini de şöyle değerlendiriyor: "Konak sahipleri yolcuların ve hayvanlarının emniyetini sağlamayı bir görev saymışlardı. İşte bu amaçla köylerdeki konaklar daima açık tutulmuş ve hizmete hazır bulundurulmuştur. Yolcularla birlikte [binek olarak kullandıkları] hayvanlarına da ayrı bir özen gösterilmekte idi. Erzurum'un köylerinde 'misafiri aç bırak fakat atını aç bırakma' sözüyle günümüzde bile karşılaşmaktayız. Yapılan hizmetlere hiçbir karşılık beklenmezdi. Amaç, konukseverliğe söz getirmemektir. Yolcunun duasını almak, yapılan hizmetin en büyük karşılığı olarak görülürdü".³²

Yukarıda sıraladığımız toplu sohbet ve eğlence yerleri, günümüzde eski fonksiyonlarını kaybederek daralmışlar ve küçülmüşlerdir. Özellikle ulaşım araçlarının çokluğu bu kurumları safdışı bırakmıştır. Fakat her şeye rağmen köylünün bir araya gelme, sohbet etme ve eğlenme ihtiyacı devam etmektedir.

4. Diğer Toplu Eğlenceler

Erzurum köylerinde bugün tamamen kaybolmuş bir gelenek de *ahbaplık*tır. Kış aylarında on beş-yirmi genç bir araya gelerek atlara binip komşu köye giderler. Bu, çoğunlukla randevulu olur. Randevusuz, ani ziyaretler de yapılabilir. Ziyaret edilen köyün gençleri, misafirleri karşılayarak içeriye alırlar. Atlarına gereken itina gösterilir. Kendilerine de her türlü ikram yapılır. Gece geç saatlere kadar eğlenilir. Davul-zurna eşliğinde bar oynanır, seyirlik oyunlar sergilenir, sohbet edilir. Bu misafirlik bir günden az olmamak üzere yedi güne kadar uzayabilir. Bu süre içinde gündüzleri de cirit müsabakası yapılır. Gençler, kendi köyelerine döndükten sonra diğer köyden atlı misafirler gelir. Bu eğlenceler “ahbaplık” adını alır.

³² Lütfi Sezen, *Erzurum Köylerinde Konaklar* . Köz , 2 (6), Kasım 1980, 30-31.

Günümüzde atla yolculuk yapanların sayısı azaldığı gibi, birkaç gün süren zahmetli ve masraflı misafirliklere de fazla katlanılmadığını görüyoruz. Ancak, köyler arasında futbol karşılaşmaları, cirit yarışmaları devam etmektedir.

Köyde orta yaştaki kadınların ve genç kızların bir araya gelerek yaptıkları eğlencelerden biri de “yığınak” adını alır. Değişik köylerde farklı adlarla anılan bu eğlence, düğün, nişan vb. hiçbir sebep yokken gençlerin topluca eğlenme ihtiyaçlarının karşılanmasından ibarettir. Özellikle genç kızlar bu gecelerde kadın barlarını oynayarak eğlenir, seyirlik oyunlardan örnekler verir, şakalaşırlar.

Bunlardan başka bayramlar, nevruz ve hıdırellez günleri de köylülerin bir araya gelerek eğlendikleri önemli günlerdir. Nevruz ve hıdırellezdeki pratiklerde hakim unsur dinsel-büyüsel niteliklidir ve seyirlik oyunlara fazla yer verilmez.

B. Köy Seyirlik Oyunlarının Genel Nitelikleri

Köy seyirlik oyunlarını dar bir alana indirgeyerek Erzurum il merkezi ve ilçelerinde yaptığımız araştırmalar, oyunların günümüzde de varlığını koruduğunu göstermektedir. Teknolojik gelişmelerin, özellikle radyo, televizyon gibi iletişim araçlarının bu alandaki olumsuz etkilerine rağmen Erzurum köylerinde seyirlik oyunların yaşıyor olması, bunların halk şuurunda ne kadar derin bir iz bıraktığının kanıtıdır. İncelediğimiz oyunların çoğunun mitolojik kaynaklı olduğu anlaşılıyor. Fakat halk, seyirlik oyunların bu yönüne kuşkuyla bakmaktadır. Kendileriyle görüştüğümüz ve malzeme derlediğimiz kaynak kişilerin çoğu, oyunların kutsal-büyüsel yanına kayıtsız kalmakta, bunları sadece eğlence aracı saymaktadır.

Oyun için seçilen yer, büyük bir oda veya köy meydanıdır. Kış yarısı oyunları ve yağmur törenleri, dışarıda sergilendiği için köyün sokaklarındaki herhangi bir yer, evlerin önündeki boşluklar, oyun alanı konumundadır. Seyirci ve oyuncu, kesin sınırlarıyla birbirinden ayrılmadığı için sahne, seyirci koltukları gibi bölümler söz konusu değildir. Kapalı mekânlarda icra edildiğinde oyun için ayrılan yer neresi olursa olsun, oyun süresince sadece bu iş için tahsis edilmiştir. Buraya giriş-çıkışlar, davranışlar, her şey belli bir kural dahilinde gerçekleşir.

Köy seyirlik oyunlarının canlı bir biçimde yaşadığı köylerde bu oyunları iyi bilen yetenekli bir veya bir kaç kişi vardır. Yönetici konumundaki kişi, hangi oyunun sergileneceğini bilir, yeteneklerine göre oyuncuları belirler, rolleri dağıtır. Uzun bir hazırlığı gerektiren oyunların ön çalışmaları seyircilerin bulunmadığı bir yerde yapılır. Yönetici,

oyuncuların makyajlarına yardımcı olur, kostümlerin hazırlanmasına katkıda bulunur, sahne arkası diyebileceğimiz bir mekânda oyunun mutlaka uyulması gereken kurallarını hatırlatır. Oyun, belli bir söz esprisine dayanıyorsa onları tekrarlar, önemli bulduğu hareketleri prova yaptırır.

Çoğu kez yönetici, oyunda önemli bir rolü üstlenir. Oyun sırasında da yöneticiliğini sürdürür. Gerekli yerde diğer oyuncuları belli bir pozisyona getirir, hatta oyunculardan biri oyunun akışını hatırlayamadığı veya bazı sözleri unuttuğu zaman yönetici, bir çeşit suflör görevi yaparak alçak sesle oyuncuya hareketini veya sözlerini hatırlatır.

Yönetici, genellikle orta yaşlarda, herkes tarafından sevilen sempatik bir kişiliğe sahiptir. Özellikle gençlerle iyi bir diyalog kurar, onları yönlendirir. Şakacı, taklit yeteneği yüksek, kalabalıklara hitap edebilen, rahat konuşabilen yönetici, hareketli ve neşeli bir insandır. Hatta bu insanlar çoğu kez fiziki görünüm açısından da kaşlarının kalın, burnunun veya kulaklarının büyük oluşu gibi fizyonomik özellikleriyle ilk bakışta dikkat çekerler. Farklı taraflarına rağmen yönetici, bu işi meslek haline getirmiş değildir. Köydeki diğer komşuları gibi tarım veya hayvancılıkla uğraşır, yöneticilik maddi kazanç sağlayan bir iş değildir. Köylerde oyunları hazırlayan kişilere özel bir ad verilmez.

Oyunlarda rol alacak oyuncular da bu işi meslek haline getirmiş insanlar değildir. Diğer köylüler gibi, günlük hayatlarını sürdürürler. Gerekli zaman oyuna çağırılırlar. Hatta çoğu kez ikinci derecedeki roller için seyircilerden herhangi biri ortaya alınır. Oyunu önceden bildiği için açıklamaya gerek kalmaksızın rolünü oynar. Özel yetenek isteyen bazı oyunların belli oyuncuları vardır. Oyunlar genellikle gençler tarafından hazırlanır. Karşılıklı konuşmalarda oyuncular belli bir klişeye uymak zorunda değildir. Oyunun muhtevasını değiştirmeden ortamın gerektirdiği esprileri yaparlar. O anda gerekli gördükleri bazı sözleri ekleyebilirler. Oyunun akışını bilmediği için birtakım aksamalara neden olabilecek kişilere rol verilmez. Bazen oyunda rolü bulunan oyuncu gerçekte olmadığı halde varmış gibi kabul edilir. Bazen de herhangi bir eşya, oyuncu yerine konulur.

Köy seyirlik oyunlarında seyirci, oyun ve oyuncuyla iç içe yaşar. Sadece seyretmekle kalmaz, zaman zaman oyunda geçici bir rol alır, sonra seyretmeye devam eder. Açık havada oynanan oyunlarda kadın-erkek, yaşlı-genç herkes oyunu sokakta izler. Kadınların bir kısmı evlerin penceresinde, eşik üzerinde, uygun gördüğü herhangi bir yerde oturur. İçeride oynanan oyunlarda ise, oyuncular ortada olur, seyirciler onların çevresini kuşatır. Bazı oyunlarda seyircilerin katılımı zorunludur. Oyun, seyircilerden müstakil olarak sergilenemez. Seyirciyi

oyuna sokan bu oyunlar daha çok düğünlerde yapılır ve erkek tarafından gelen dünürçüler muhatap kabul edilir. Böylesi durumlarda dünürçülerden bahşiş alınması amaçlanır. Kadınların kına gecesinde oynadıkları Kız Kaçırma oyunu da aynı esasa dayanır. Oyuncu, erkek tarafından gelen herhangi bir kadını kaçıır, bahşişini aldıktan sonra bırakır.

Köy seyirlik oyunlarında dekor bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmez. Dışarıda oynanan oyunlarda bütün sokak bir dekordur. İçeride sergilenen oyunlarda ise kapı, pencere gibi unsurlar dekoru oluşturur. Çoğu kez dekor varmış gibi telakki edilir. Oyunlarda gerçek, temsili ve canlı olmak üzere üç çeşit aksesuar kullanılır Bunlardan başka bazı oyunlarda, olmayan nesnelere oynama söz konusudur. Aksesuar olarak kullanılan şey görülmez, ama varmış gibi kabul edilir. Seyirlik oyunlarda köylü, makyaj için kolayca ulaşabildiği yakın çevresinden temin edebildiği doğal maddeleri kullanır. Deve oyununda Arap rolünü oynayan kişi, yüzüne siyah ayakkabı boyası sürer, koyun yününden sakal ve bıyık yapar. Yüzü siyaha boyamak için tencere isi, kurum, odun kömürü gibi maddeler de kullanılır. Hayvan rolleri için başa koyun postundan yapılmış bir başlık geçirilerek kulak yapılır. Erkek oyuncular çoğunlukla bıyıklı olurlar. Bıyıksız olanlar koyun yününden bıyık yaparlar. Sakallı bir kişilik canlandırıldığında da yünden sakal yapılır yahut yüzün sakallı olması gereken kısımları boyanır. Erkek kılığına giren kadınlar da yünden bıyık yaparlar veya bıyık yerini siyaha boyarlar. Oyunlarda kullanılacak kostümler de yakın çevreden, evden temin edilir. Köy oyunlarında kostüm kullanılmakla birlikte oyuncunun, canlandığı kişiye bütünüyle benzemesi gerekmez. Örneğin kadın kılığına giren erkek bir entari giyiner, başına yazma alır, yaşmak yapar, ama ayakkabılarını değıştirmez. Hatta pantolonunu da çıkarmaz. Pantolonunun paçalarını çorabın içine yerleştirir. Önemli olan, köylü kadın kıyafetini mümkün olduğu kadar seyirciye hissettirebilmektir. Bayan elbisesinin temininde güçlük çekilirse oyuncunun başına bir bez parçası veya mendil örtmesi yeterlidir. . Bütün oyunlarda rol gereğı canlandırılan tipin en çarpıcı giyim özellikleri yansıtılmaya çalışılır.

Köy seyirlik oyunlarında çok gelişmiş biçimiyle olmasa da dram, müzik ve dans iç içe geçmiştir. Dans, çoğunlukla müzik eşliğinde sergilenir. Bazı oyunlarda dans oyunun muhtevasında yer alır. Bazı oyunlar ise dans biçiminde sunulur. Bu oyunlarda dans ögesini çıkardığımız zaman oyunun bütünlüğü ve fonksiyonu bozulmuş olur. Bir kısmında da kişiler veya durumlar taklit edilirken dans gösterileri sunulur. Bazen de oyunun hemen ardından münferit veya toplu danslar sergilenir. Bu gruptaki danslar, oyunun muhtevasıyla ilgili olmaksızın bir çeşit bitiş gösterisi niteliğindedir.

Köy seyirlik oyunlarında müzik ihtiyacını karşılamak üzere çeşitli aletler ve yöntemler kullanılır. Eğlence yerlerinde ilk akla gelen çalgılar davul ve zurnadır. İkisi birlikte çalınır. Davul-zurnanın bulunmadığı yerlerde klarnet, tef, darbuka, bağlama ve mey çalınır. Özellikle kadınlar arasında sergilenen oyunlarda tef çalınması yaygınlık kazanmıştır. Bunlardan hiçbiri bulunmazsa köylü kendi imkânlarını kullanarak herhangi bir gaz yağı tenekesini alır, eliyle darbuka gibi çalar. Bazı bölgelerde büyük bir güğümün ağzına yakın kısmı koltuk altına sıkıştırılır, alt tarafı darbuka gibi çalınır. Hatta bu alet ve eşyalardan hiç birinin bulunmaması halinde köylü yine müzik unsurundan vazgeçmez ve oyuna uygun bir ezgi ile mırıldanarak ahenk oluşturmaya çalışır.

Eski Türk düşüncesinde yaratıcı güç olarak kabul edilen Gök-Tanrı'dan başka çeşitli olağanüstü güçlerin varlığına inanılıyor ve bunlar için birtakım törenler düzenleniyordu. Ayrıca yılın değişmesiyle ilgili astronomik olaylar ve ekolojik gelişmeler, tarım ve hayvancılıkla ilgili bazı özel günler, birtakım kutlamalara zemin hazırlıyordu. Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri bu inanç ve yaşam biçimiyle yerleşik düzende edinilen yeni alışkanlıklar, bu tören ve şenliklerin daha belirginleşmesini sağlamış ve insanımızın bir takvim geleneği kazanmasını zorunlu kılmıştı. Böylece Anadolu'da yüzyıllar boyunca devam edecek bir gelenek oluşmuş, bu törenlerin dramatik öğeleri ise oyun kültürünün gelişmesini hızlandırmıştı. Belirli günlerde oynanan oyunlar da bu yolla bolluk, bereket sembolü haline gelmişti.

Erzurum'da bugün değişen şartlara paralel olarak geleneksel takvime bağlılığın azaldığını, koç katımı, döl, hasat, yeni yıl gibi önemli günlerin eski etkisini kaybederek bu günlerde düzenlenen şenliklerin sadece yılbaşına münhasır kaldığını görüyoruz. Mitolojik kaynaklı oyunlardan başka, konusunu günlük olaylardan alan oyunlar da vardır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan köylümüz, günlük uğraşı haline gelen tohum atma, hasat, hayvanların doğumu ve gelişmesi olaylarını oyunlarına konu olarak seçmiştir. Bu oyunlarda karşımıza çıkan tipler, genellikle köy ortamından alınmıştır. Köy hayatından kısa kesitler halinde ve çoğu kez güldürü unsuruyla birlikte sunulan olaylar, köylünün ilgi alanını, duygu, düşünce ve hayat anlayışını yansıtmaları bakımından önemlidir.

Oyunlar, bütünüyle köylünün malıdır. Yüzyılların birikimiyle kendi şartları içinde gelişerek kuşaktan kuşağa aktarılmış, böylece anonim bir karakter kazanmıştır. Halk arasında oyun yapma, oyun çıkarma ifadeleriyle anlatılan bu oyunların çıkış yeri köy olmakla birlikte çeşitli etkileşimlerin sonucu olarak şehir merkezinde de sergilenmektedir. Özellikle Dehlenk, Deli Kız gibi müzikli-danslı oyunlar, şehir merkezinde büyük ilgi görmekte ve her türlü

ortamda yaşatılmaktadır. Sadece taklit ve şakalaşma esprisine dayanan oyunlar ise kına gecesi, kısır gecesi adlarıyla anılan ve düğün törenlerinin bir aşamasını oluşturan günlerin vazgeçilmez eğlenceleri arasındaki yerini korumaktadır.

Türk kültürünün bir parçası olan köy seyirlik oyunlarını diğer kültür öğelerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Şiir, müzik, dans türünden çok sayıda ürün ortaya koyan halkımız, dram karakterli oyunları da yaratmış, çoğu kez bu unsurları bir araya toplayıp kaynaştırarak onları hayatının bir parçası haline getirmiştir. Çağdaş anlamdaki tiyatrodan habersiz olan köylünün seyirlik oyun sergilemesi, kendi sosyal ve ekonomik şartları içinde gelişen bir köy tiyatrosunun varlığını gösteriyor. Bu ilkel tiyatronun çerçevesini halkın bizzat kendisi belirlemiştir. Özellikle saya gezme, kış yarısı, yağmur gelini oyunları, fonksiyon ve içerik bakımından kalıplaşmıştır. Diğer oyunlar biraz daha değişikdir. Oyuncu-seyirci bütünleşmesinin doruk noktaya ulaştığı köy seyirlik oyunları, sahne, dekor ve aksesuar unsurlarını asgari düzeye indirerek göstermeci bir nitelik kazanmıştır.

Seyirlik oyunlar, köylünün serbest vakitlerini değerlendirdiği bir eğlence aracı olmaktan başka, birtakım toplumsal işlevlere de sahiptir. Oyunlar, yetenek sahibi insanların becerilerini ortaya koymasına zemin hazırlar, böylece ferdi yaratıcılığı geliştirir. Topluluk içinde sergilendikleri için toplumun fertleri arasındaki bağ kuvvetlenir. Geleneklerin köklü ve sağlam bir yapıya kavuşmasına ve devamlılığının sağlanmasına imkan verir. Yeni folklor ürünlerinin yaratılmasını kolaylaştırır.

Erzurum köy seyirlik oyunlarını Anadolu sahasında ortaya konulan diğer oyunlarla karşılaştırdığımızda aralarında yakın bir benzerlik olduğu görülüyor. Hatta Anadolu dışındaki Türk topluluklarında da aynı ortak duygu ve düşüncelerin oyunlaştırıldığını biliyoruz. Türkiye sınırlarını aşarak Türk dünyasında yapılacak mukayeseli bir araştırma, aynı kaynaktan beslenen ortak kültürün temel unsurlar bakımından ne denli yakın ve sağlam olduğunu gösterecektir. İncelediğimiz oyunlarda açıkça görüldüğü üzere Türkiye'nin bütün bölgelerinde köylü, ortak bir kültür , dil ve coğrafyayı paylaşmanın doğal sonucu olarak birbirine yakın oyunlar ortaya koymuştur. Bu oyunlarda farklılık, genellikle günlük hayatla ilgili bazı ayrıntılar ve ağız özelliklerinden ibarettir. Dikkatlerimizi daha dar bir alanda yoğunlaştırdığımızda Erzurum'u merkez kabul etmek üzere Erzincan, Bayburt ve Gümüşhane'yi içine alan kuzey-doğu Anadolu kültür dairesinin seyirlik oyunlar bakımından tam bir bütünlük arz ettiğini görürüz. Erzurum'un bir başka özelliği de kültür, dil ve coğrafya bakımından Azeri sahasına yakın olmasıdır. Bu yönüyle Erzurum, Azeri sahasını Anadolu sahasına bağlayan bir köprü konumundadır. Erzurum'da oynanan bir oyunun Urfa, Antalya,

Konya, İzmir ve Tekirdağ'da sergilenmekte oluşu, geniş bir coğrafyaya yayılan Türk kültürünün Anadolu sahasında oluşturduğu sağlam yapıyı kanıtlaması bakımından oldukça önemlidir. Kültürümüzün temel taşlarından biri olan seyirlik oyunların bütün derinliğiyle incelenmesi, bu amaca hizmet edecek orijinal bilgilerin gün ışığına çıkmasını sağlayacaktır. Sağlam ve köklü bir çağdaş tiyatronun oluşması da bu kaynaktan yararlanmakla mümkün olabilir.

II. Modern Tiyatro

Araştırılması gereken bir başka konu da Erzurum'un modern tiyatro çalışmalarıyla ilk temaslarının ne zaman başladığı ve nasıl geliştiği meselesidir. XIX. yüzyılın son çeyreğinde İstanbul'da tam anlamıyla yerleşen, Ahmet Vefik Paşa'nın çabalarıyla Bursa'da tanınan bu sanat dalının bunu takip eden dönemlerde Türkiye'nin doğusuna doğru yayılması tabiidir.

Şu andaki tespitlerimize göre Erzurum'da en eski tiyatro topluluğunun kuruluşu 1919 yılında gerçekleşmiştir. Bununla ilgili olarak Albayrak gazetesinin 21 Eylül 335/1919 tarihli nüshası bize bir bilgi sunuyor. Bahsedilen gazete, Erzurum'da "İbret Yurdu" adlı bir tiyatro grubunun kurulduğu haberini veriyor. Aynı gazetenin 17 Mayıs 336/1920 tarihli nüshası ise bu tiyatro grubunun, İzmir'in işgalinin sene-i devriyesi olan 15 Mayıs 336/1920 günü öğleden sonra İzmir Faciaları adlı oyunu sahnelediğini bildiriyor. Bu tiyatro topluluğunun akıbeti konusunda bilgimiz yok.

Erzurum'da tiyatro etkinliklerinin bundan sonraki görünümünü en belirgin özellikleriyle yirmişer yıllık dönemler halinde ele almayı düşünüyorum.

A. 1930-1950 Dönemi: İlk Çalışmalar, Halkevi ve İş Ocağı

Bu dönemde tiyatro adına düzenlenen etkinlikler, Erzurum için bir başlangıç ve hazırlık niteliğindedir. Özellikle Halkevi ve İş Ocağı bünyesinde gerçekleştirilen çalışmalarda bütünüyle amatör oyuncular görev almıştır.

Bu dönemle ilgili tiyatro çalışmaları hakkında en derli toplu bilgileri Murat Küçükuşurlu ve Mehmet Okur tarafından hazırlanan Tek Parti Döneminde Erzurum Halkevleri adlı eserde buluyoruz. Burada verilen bilgilere göre Erzurum Halkevi, kuruluş yıllarında tiyatro çalışmalarına ağırlık verememiştir. Bunun en önemli sebeplerinden ilki Halkevi salonunun temsiller için uygun olmaması, şehirdeki mekteplerin küçük salonlarının da bu ihtiyacı karşılamaktan uzak oluşu, ikincisi ise başlangıçta halkevi bütçesinin yetersiz olmasıdır.

Oyunlar için gerekli olan dekor, kostüm gibi ihtiyaçların karşılanması zordu. Merkezden gönderilen piyesler, Erzurum'da başarılamayacak kadar masraflıydı. İlk yıllarda halkevinin uygun bir salonu olmadığı için temsiller Askeri Sinema Mahfeli (sonradan Doğu Sineması) ve Millet Bahçesinde sergilenmiştir.

1935 yılında ilk temsilini veren Erzurum Halkevi'nin tiyatro çalışmalarının yoğunlaştığı dönem 1940 sonrasına rastlar. Özellikle Murat Uraz'ın Halkevi başkanlığına getirilmesinden sonra çoğunluğu öğretmenlerden oluşan tiyatro grubu bir yandan halkevi bünyesinde oyunlar sahnelerken bir yandan da Erzurum'a tiyatro etkinlikleri için gelen kişi ve topluluklara yardımcı olurlar. Erzurum Halkevinin oyun dağarcığı o dönemde Türkiye'nin diğer il ve ilçelerindeki halkevleri tarafından da sahnelenen belli başlı oyunlardan ibarettir. Bunlar, Sancağın Şerefi, Azarya, Hisse-i Şayia, Devrim Yolcuları, Kahraman, Kızıl Gün, Köroğlu, İtaat İlamı, Fermanlı Deli, Othello, Pazartesi Perşembe, İnsan Sarrafi oyunlarıdır. Bu oyunların dekorlarının hazırlanması işini çoğunlukla resim öğretmeni İhsan Coşkun Atılcan üstlenir.

Halkevi temsil kolu üyeleri 1945 yılında Halkevi Sahnesinde 24 temsil veren Sadi Tek Grubu'nun temsillerine katılarak yardım etmiştir. Ayrıca bu temsillerin yöneticisi olan Sadi Tek tarafından "Tiyatro Durumumuz" isimli bir konferans verilmiştir. Aynı yıl içinde 13 gün süreyle temsil veren Atıf Kaptan'ın çalışmalarına da katkıda bulunulmuştur. Halkevi amatör sanatçıları tarafından karagöz ve kukla gösterileri düzenlenmiştir.

1945-1950 yılları arasında Erzurum'da sahne alan diğer tiyatro toplulukları da şunlardır: Muhlis Selahattin Tiyatrosu, Türk Sahne Sanatkârları Derneği Doğu Grubu, Devlet Tiyatrosu Grubu, Kültür Temsil Heyeti, Toros Tiyatrosu, Süheyla Bedriye ve Arkadaşları Tiyatrosu, Raşit Rıza Tiyatrosu. 1950 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu, 22 kişilik kadrosuyla Erzurum'a gelerek Halkevinde Küçük Şehir, Kahvehane, Anton Usta gibi temsiller vermiş, Vahi Öz Opereti ise 20 kişilik ekibiyle Halkevi salonunda temsiller vermek üzere 25 Ekim 1950'de Erzurum'a gelmiştir.

Yukarıda adı geçen Erzurum Halkevleri ile ilgili eserde dönemin tiyatro etkinlikleri değerlendirilirken şu görüşlere de yer verilir: 1940'ların sonlarında Erzurum Halkevi, şehrin amatör ve yerli sanatçılarından ziyade şehir dışından gelen ve ücretli gösterim sunan topluluklara öncelik tanımıştır. Özellikle Murat Uraz döneminde Halkevi sahnesinde görev alan ve kendilerini yetiştirme imkânını elde eden gençler, sonraki yıllarda Halkevi'nin

dışarıdan gelen sanatçılara ağırlık vermesi nedeniyle kendilerini yetiştirme ve geliştirme imkânından mahrum kalmışlardır.

Aynı dönemde Erzurum’da İş Ocağı olarak da bilinen ağır bakım tamirhanesinin sanatsal etkinliklere duyarlı olan yöneticilerinin gayretleriyle benzer çalışmalar yürütülmüştür. Bu kuruluşun 30’lu, 40’lı yıllarda temsil kolu ve türküler kolu adlı faaliyet alanları bulunuyordu. Temsil kolunun çalışmaları, nitelik bakımından Halkevi temsil kolunun çalışmalarına paralel bir yol izliyordu. Binnaz, Yurdum İçin, Akıl Taciri gibi oyunlar, İş Ocağının tiyatro etkinlikleri arasında yer alır.

B. 1950-1970 Dönemi: Erzurum Halk Oyunları Halk Türküleri Derneği

Halkevlerinin kapatılmasından sonra tiyatro çalışmalarının çeşitli dernek ve vakıfların bünyesinde sürdürüldüğünü görüyoruz. Özellikle Palandöken Spor Kulübü ve Erzurum Halk Oyunları Halk Türküleri Derneği bu konuda aktif rol oynayan iki dernektir.

Bu iki dernek ve Sebahattin Bulut’un tiyatro çalışmaları hakkında en kapsamlı ve doyurucu bilgiler Hayati Kerget’e aittir. Onun verdiği bilgilere göre Palandöken Spor Kulübü’nün çalışmalarında Sebahattin Bulut’un oyun yazarı, yönetmen ve oyuncu olarak çeşitli tiyatro etkinliklerini yürüttüğü görülür. Babamın Günahını Çekiyorum, Meşhedî Kamber Ali'nin Berber Dükkânı, Yanlış Hesap Bağdat'tan Döner, Kiralık Odalar ve Çingene Kızı, bu spor kulübünün sahnelediği oyunlardır. Bu oyunların müzik ekibinde Suat Işıklı, Cihat Yıldırım, İhsan Coşkun, Osman Mavioğlu vardı.

1954 yılında Erzurum Halk Oyunları Halk Türküleri Derneği kurulunca tiyatro etkinlikleri bu dernek tarafından yürütülmeye başlar. Yoğun tiyatro çalışmaları ise 1961’den sonra yoğunlaşır ve genellikle Erzurum’un kurtuluş yıldönümlerinde gerçekleştirilir.

Derneğin 1961 yılından itibaren sahnelediği oyunlar arasında Reyimi Sana Veriyorum, Beyaz Kartallar, 12 Mart Sabahı, Şenlik, Konuşan Ölüler, Hurrem Sultan, IV. Murat, Beklenen Madalya, Mohaç’tan Aziziye’ye, Köroğlu, Gören Gözler ve Tarihten Sayfalar’ı sayabiliriz.

C. 1970-1990 Dönemi: Eğitim ve Öğretim Kurumları, Dernekler, Vakıflar

70’li yıllarda Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullar, Kazım Karabekir Eğitim Enstitüsü ve Yüksek İslam Enstitüsü tarafından çeşitli oyunların sahnelendiğini görüyoruz. Bu dönemde belediyeler, çeşitli dernek ve vakıflar da tiyatro etkinlikleri düzenlemişlerdir.

Yine bu dönemde Halk Oyunları Halk Türküleri Derneği'nin tiyatro etkinlikleri de devam etmektedir. Sebahattin Bulut'un yazdığı oyunlar genellikle bazı liselerin, özellikle Erzurum Lisesinin öğretmen ve öğrencileri tarafından sahnelenir. Cumhuriyet Lisesi, Yavuz Selim İlköğretmen Okulu, Nene Hatun Kız Öğretmen Okulu ile Yabancı Diller Yüksek Okulunun öğretmen ve öğrencileri de bu oyunlarda görev alırlar.

Bu dönemde sahnelenen oyunlardan bazıları şunlardır: IV. Murat, Beklenen Madalya, Erzurum'a Doğru, Gören Gözler, Hurrem Sultan, Konuşan Ölüler, Köroğlu, Mohaç'tan Aziziye'ye, Şenlik, Tarihten Sayfalar, Türkiyem.

Bu dönemde oyuncu veya yönetmen olarak öne çıkan isimlerden bir kısmı şunlardır: Dilaver Uyanık, Ekrem Çakıllı, Gani Hamutçu, Hamit Yavuz, Hayati Kerget, Hüseyin Alkan, Kenan Özmen, Metin Karadağ, Mukim Sağır, Mücahit Küleri, Necla Oğuz, Nezahat Çelik, Nimet Tekin, Sadık Çelenk, Timur Bulut, Yaşar Reyhani, Zeki Kumcu, Zinnur Tiryaki.

Bu oyunların dekor, ışık, efekt gibi sahne tasarımı ile ilgili sorumluluklarını Mehmet Sabır, Haluk Güçlü, Necdet Bulut ve Fuat Seval üstleniyorlardı ve oyunlar genellikle Halk Eğitimi Merkezi ve Dadaş Sineması salonlarında sahneleniyordu.

Yeteneği, özverili ve başarılı çalışmalarıyla bu dönemin iz bırakan isimlerinden biri kuşkusuz Sadık Çelenk'tir. 1960'lı yıllarda İmam Hatip Okulunda öğrenci iken bu okulun sahnelediği iki ayrı oyunda ve Nene Hatun Kız Öğretmen Okulunun sergilediği bir oyunda rol alan Sadık Çelenk, Yüksek İslam Enstitüsü öğrenciliği yıllarında da yönetmenliğini, dekor, kostüm, ışık sorumluluğunu üstlendiği ve başrol oyuncusu olarak görev aldığı Necip Fazıl Kısakürek'in Para adlı oyununu sahneye koyar. Büyük bir ilgi ve beğeniyle karşılanan bu oyundan sonra Yine Necip Fazıl'ın Künye adlı oyunu ile seyirci karşısına çıkan Çelenk, yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra öğretmen olarak atandığı Erzurum İmam-Hatip Lisesinde de tiyatro çalışmalarını sürdürür. Burada da Necip Fazıl'ın Reis Bey, Ahşap Konak ve İbrahim Edhem oyunlarını sahneye koyar. Bu oyunların hepsinde oyuncu olarak rol aldığı gibi her türlü teknik ve reji sorumluluklarını da üstlenir. Bunlardan başka, rol almadığı, ama sahne, dekor, kostüm, makyaj sorumluluklarını üstlendiği oyunlar da vardır: Mukaddes Çile, Tohum, Onlar Böyleydi. Bu arada Erzurum Valiliği ve Erzurum Halk Oyunları Halk Türküleri Derneğinin sahnelediği bazı oyunlarda da rol alır.

Bu dönemde başarılı tiyatro topluluklarından biri de Karasu Kütüphanesi bünyesinde kurulmuştur. Tiyatroya gönül vermiş gençlerden oluşan bu topluluk 1977-1979 yıllarında

verdiği temsillerle büyük ilgiye mazhar olmuştur. Hatta topluluk sık sık turneye çıkarak Erzurum dışındaki çeşitli il ve ilçelerde de bu oyunları sahnelemiştir.

80’li yıllarda Semih Yetimoğlu, Temel Aydın ve Bülent Yılmaz’ın birlikte yürüttükleri tiyatro çalışmaları da önemli bir ihtiyacı karşılamıştır. Yetimoğlu’nun Cumhuriyet Seval’la birlikte sunduğu gösterimler ise doğaçlamaya dayanan oyunlardan oluşuyordu. Cumhuriyet Seval, bazen köy seyirlik oyunlarını modern tiyatro sahnesine taşıyarak hem bir nostalji duygusu oluşturuyor hem de bu oyunların çağdaş unsurlarla beslenerek o günün seyirciye ulaşmasına öncülük ediyordu. Bu yıllarda Halk Eğitimi Merkezi’nin tiyatro grubu da oldukça yoğun bir çalışma sergilemiştir.

D. 1990-2010 Dönemi: Profesyonel ve Akademik Kurumlar

1990 sonrasında Erzurum’da tiyatro etkinliklerinin profesyonelleşmesi yönünde birkaç önemli adım atılmıştır. Bunlardan biri, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulan Tiyatro Bölümüdür. Bu bölüm, Güzel Sanatlar Fakültesinin açılmasından sonra Sahne Sanatları Bölümü adıyla bu fakültede faaliyetlerine devam etmiştir. Oyunculuk, yazarlık ve sahne tasarımı ana sanat dalları ile yapılanmasını tamamlayan bölüm, yetenek sınavıyla aldığı öğrencilerini 4 yıllık bir lisans öğreniminden sonra mezun etmektedir.

Sahne Sanatları Bölümü, yetiştirdiği öğrencilerinin yanı sıra her yıl sahnelediği büyük oyunuyla, öğrencileri arasında düzenlenen yarışma sonucunda belirlenen ve sahnelenen kısa oyunlarıyla Erzurum seyircisi için nitelikli gösterim izleme fırsatını oluşturmuştur.

Bu dönemde ortaya çıkan diğer gelişme ise Erzurum Devlet Tiyatrosunun kurulmasıdır. 1977 ve 1981 yıllarındaki Erzurum’da Devlet Tiyatrosu açma girişimlerinin sonuçsuz kalmasına karşılık 1997 yılındaki girişim kalıcı olmuş ve Ensar Kılıç’ın yönettiği Can Bebek oyunuyla perdelerini açan Erzurum Devlet Tiyatrosu, Erzurum seyircisinin sürekli oyun seyredebilmesine imkân hazırlamıştır. Her sezonda büyükler ve çocuklar için ayrı olmak üzere gösterimler sunan Erzurum Devlet Tiyatrosunun sahnelediği oyunların sayısı 13. yılını tamamladığı şu günlerde 50’ye ulaşmıştır.

Bugüne kadar Güngör Dilmen, Haldun Taner, Turan Oflazoğlu gibi yerli yazarların yanı sıra Shakespeare, Moliere, Gogol, Brecht gibi yabancı yazarların oyunları da seyirci karşısına çıkan Erzurum Devlet Tiyatrosu, turnelerle Erzurum dışında çeşitli il ve ilçelerde de oyunlarını sahnelemektedir.

Bu dönemde ortaya çıkan bir başka gelişme ise özel tiyatrolarla ilgilidir. Temel Aydın'ın 1990 yılında kurduğu Anadolu Sanat Etkinlikleri Merkezi ile Semih Yetimoğlu'nun 1992'de kurduğu Erzurum Şehir Tiyatrosu, belli bir tiyatro eğitimi alan kişilerin bir araya gelerek oluşturduğu topluluklardır. Bu topluluklar, çoğunlukla Erzurum Devlet Tiyatrosunun yerleşik düzene geçtiği 1997 yılına kadar Mumcu Caddesindeki ETSO'ya ait binada bulunan sahneyi ve Halk Eğitimi Merkezinin sahnesini kullanmışlardır. Son yıllarda etkinliklerini sürdüren bir başka topluluk da Erzurum Kültür Merkezi adı altında çalışmalarını sürdürmektedir.

Son yirmi yıllık dönemde de yine belediyelerin, vakıf ve derneklerin, üniversitedeki çeşitli tiyatro topluluklarının sahneledikleri oyunları, Atatürk Üniversitesi Sağlık Spor ve Kültür Dairesi Başkanlığının çalışmalarını tiyatro ihtiyacını karşılamak üzere atılan adımlar olarak değerlendirmek gerekir.

Erzurum'daki belediyelerin bu anlamdaki etkinliklerinden biri 2010 yılı Mart ayında gerçekleşti. Semih Yetimoğlu'nun yönetmenliğinde Necip Fazıl'ın Reis Bey adlı oyunu Büyükşehir Belediyesi Kültür Merkezinde seyirciyle buluştu. Aynı belediye bünyesinde ve yine Semih Yetimoğlu'nun yönetiminde şu anda hazırlanan bir başka oyun ise Necip Fazıl'ın Ahşap Konak'ıdır.

Son yıllarda ortaya çıkan umut verici gelişmelere rağmen Erzurum'da bir tiyatro sahnesine duyulan ihtiyaç varlığını korumaktadır. Yapımı devam eden Güzel Sanatlar Fakültesi sahnesinin yanında şehir merkezinde de modern bir tiyatro sahnesinin yapılması ve Erzurum seyircisinin hizmetine sunulması gerekir. Olimpiyat kenti olma yolunda emin adımlarla ilerleyen Erzurum'un bunu hak ettiğini düşünüyorum.

Buraya kadar Erzurum'da tiyatro sanatının icrasıyla ilgili çalışmalara değinildi. Bir de konunun akademik araştırmalar boyutu var. Tahmin edileceği gibi Erzurum'da bu konudaki akademik çalışmalar Atatürk Üniversitesinin kurulmasıyla hız kazanmıştır. Üniversitede tiyatro konusuyla dolaylı olarak ilgilenen çeşitli bilim dalı mensupları bulunmakla birlikte özellikle sahne sanatları, filoloji ve halk bilimi alanında çalışan akademisyenler doğrudan bu konuyla ilgili araştırmalar yapmışlardır. Özellikle 70'li yıllarda Niyazi Akı'nın yoğun bir şekilde başlattığı bu çalışmalar, başta Kaya Bilgegil, Orhan Okay, Celal Tarakçı ve Şerif Aktaş olmak üzere yeni Türk edebiyatı alanında çalışan akademisyenlerin gayretleriyle sürdürülmüştür. Bu alanda yaptırılan yüksek lisans ve doktora tezleri, Türk tiyatrosu tarihi ile ilgili önemli bir boşluğu doldurmuştur. Bunun yanında Amerikan, İngiliz, Fransız, Alman ve Arap tiyatrosu ile ilgili çalışmalar da yapılmıştır. Sahne Sanatları Bölümünde de son yıllarda

yapılan yayınlar ve hazırlanan lisansüstü çalışmalar, tiyatro araştırmalarına ciddi katkılar sağlayacak boyuttadır.

Sonuç

Bu kısa yazı ile Erzurum'daki tiyatro çalışmalarının genel bir çerçevesini çizmeye çalıştım. Bu sayfaların, konuyu geniş olarak anlatmak değil, özetlemekte dahi yetersiz kaldığını anladım. Adını anamadığım kişi, kurum ve topluluklar oldu. şimdi yapılması gereken iş, bu konuyu lisansüstü bir çalışma ile ele almaktır. Erzurum'un masalları, efsaneleri, halk hikâyeleri, kahvehaneleri, âşıklık geleneği, basını ve daha birçok yönü bilimsel araştırmalara konu oldu. Erzurum'da tiyatro konusunun da kapsamlı bir akademik araştırmada ele alınması gerektiğini tekrar vurgulamak istiyorum.

KAYNAKLAR

- AND, Metin: Drama At The Crossroad-Turkish Performing Arts Link Past and Present-East and West, İstanbul 1991
- AND, Metin: Geleneksel Türk Tiyatrosu-Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri., İstanbul 1985
- AND, Metin: Oyun ve Büğü. İstanbul 1974; Metin And, Türk Köylü Dansları
- BAşGÖZ, İlhan: Folklor Yazıları, İstanbul 1986
- BORATAV, Pertev Naili: 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul 1984
- BORATAV, Pertev Naili: 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul 1988
- BORATAV, Pertev Naili: Folklor ve Edebiyat, 2 cilt, İstanbul 1983
- BORATAV, Pertev Naili: Saya-Anadolu ve Azerbaycan Türklerinin Bir Yörük Bayramı" Folkloru Doğru, Eylül-Ekim 1975, sayı: 42, s. 3-9
- ÇAY, Abdülhaluk M.: Hıdırellez Kültür-Bahar Bayramı Ankara 1990
- ELÇİN, şükrü: Anadolu Köy Orta Oyunları (Köy Tiyatrosu), Ankara 1977
- ELÇİN, şükrü: Halk Edebiyatı Araştırmaları 2 c., Ankara 1988
- FERZELİYEYEV, Tehmasib: Azerbaycan Folklorunda Halk Dram ve Oyun Temaşaları-Azerbaycan şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler-VII, Bakü 1978
- HACIYEV, Valeh: Azerbaycan Folkloru Ananeleri (Gürcistandaki Türkdilli Folklor Örnekleri Esasında) Tiflis 1992
- KARADAğ, Nurhan: Köy Seyirlik Oyunları, İstanbul 1978
- KAZMAZ, Süleyman: Köy Tiyatrosu, Ankara 1950
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad: Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1980
- NUTKU, Özdemir Nutku: Gösterim Terimleri Sözlüğü, Ankara 1983
- ÖZHAN, Mevlüt: "Seyirlik Oyunlarda Ak-Kara atışması", Türk Folkloru Araştırmaları-1985/1, s. 71-80
- SAYGUN, Ahmet Adnan: "Anadolu Dansları ve Bunların Ayinsel Niteliği Üstüne", Folkloru Doğru, 39, Mart-Nisan 1975, s. 23-27
- SEVENGİL, Refik Ahmet: Türk Tiyatrosu Tarihi-I-Eski Türklerde Dram Sanatı, Ankara 1969
- SEYİDOğLU, Bilge: Mitoloji Üzerine Araştırmalar-Metinler ve Tahliller, Erzurum 1992

ŞENER, Sevda: “Tiyatronun Kaynağına İlişkin Kuramlar”, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 1975, s. 6, s. 23-48
TECER, Ahmet Kutsi: Köylü Temsilleri, Ankara 1940
TURAN, Osman: On iki Hayvanlı Türk Takvimi, İstanbul 1941
Ziya Gökalp, Türk Medeniyeti Tarihi, İstanbul 1976

(Beyazdoğu, sayı: 18, Ocak-Şubat-Mart 2011, s. 47-51)